

Ks. WOJCIECH RADOMSKI
Wyższe Seminarium Duchowne w Rzeszowie

„BŁOGOSŁAWIONY NIECH BĘDZIE PAN, BÓG IZRAELA, ZA TO,
ŻE CIĘ WYSLAŁ DZIŚ NA SPOTKANIE ZE MNĄ” (1 SM 25,32).

KOBIETY W ŻYCIU KRÓLA DAWIDA

“PRAISED BE THE LORD, THE GOD OF ISRAEL,
WHO HAS SENT YOU THIS DAY TO MEET ME!” (1 SAM 25:32).

WOMEN IN THE LIFE OF KING DAVID

ABSTRACT. The history of King David is influenced by and filled with the presence of many women. This is not surprising, considering the cultural and historical context of the times. In this short study we will focus on the presence of these women and their influence on King David. Using only the four examples of Michal, Abigail, Bathsheba and a nameless woman from Tekoa, we can discern the transformation that took place in the life of David, a journey from the simple pastoral life of the son of Jesse to the kingship of all Israel. Michal is the one who, out of love, goes against the will of her father to save the life of the future king. Abigail helps David to understand that judgment and vengeance belong solely to God. Bathsheba gives birth to his son, the next ruler. And a nameless woman from Tekoa brings the reality of reconciliation into his life. These four women played key roles in the life of David, and hence in the panorama of Salvation History. Their presence was highly significant as they brought into focus the larger plan of God in the life of David.

KEYWORDS: David, king, women, Michal, Abigail, Bathsheba, woman from Tekoa, salvation history

SŁOWA KLUCZOWE: Dawid, król, kobiety, Mikal, Batszeba, kobieta z Tekoa, historia zbawienia

Roberto Vignolo w swoim artykule poświęconym kobietom w historii syna Jessego tak pisze o Dawidzie i jego spotkaniach z kobietami: „Dawid więcej aniżeli raz wychodzi pokonany – albo nawet lepiej: pouczony – w mądrości dzięki spotkaniu z nimi i musi ustąpić ich lepszemu i bardziej jasnemu spojrzeniu”¹. Ten największy z królów Izraela, który został zapamiętany przede wszystkim jako wybraniec samego Boga Jahwe, o pięknym wyglądzie, rudych włosach, namaszczony na króla Izraela w całkowitej tajemnicy, pogromca Goliata, zdobywca świętego miasta Jerozolimy, ale także morderca Uriasza Chetyty, jest przez wielu uważany za

¹ R. Vignolo, „Non solo harem. Le donne nella storia di Davide”, *Nova et vetera*. Miscellanea in onore di padre Tiziano Lorenzin (red. L. Fanin) (Padova 2011) 175 („Più di una volta esce battuto – o meglio ancora: istruito – in sapienza dal confronto con loro, e deve cedere al loro migliore e più illuminato punto di visto”).

najbardziej dwuznaczną ze wszystkich postaci Starego Testamentu. Czasami może umyka uwadze obecność kobiet w życiu Dawida, jednak ich rola jest w istocie bardziej znacząca niż w życiorysach innych bohaterów biblijnych². W tym krótkim studium poświęconym kobietom Dawida zostaną ukazane dwa aspekty: po pierwsze, jeszcze raz w skrócie będzie przedstawiona wszechobecność kobiet w historii Dawida, a po drugie, zaprezentowane będą cztery najważniejsze i ich wpływ na samego Dawida, a co za tym idzie – na całą historię zbawienia. Innymi słowy, przedmiotem naszego studium będzie rola kobiet w tworzeniu tożsamości i dzieła Dawida, jakiego znamy z kart Biblii.

1. WSZECHOBECNOŚĆ KOBIET W HISTORII DAWIDA

Historia Dawida opisana jest w trzech różnych księgach biblijnych, a mianowicie od 1 Sm 16 do 1 Krl 2. W tych rozdziałach przewijają się przeróżne postacie kobiet, które odgrywają mniejszą lub większą rolę w życiu następcy Saula. Cały ten materiał nie powstał w jednym momencie. Abstrahując od kwestii historyczno-krytycznej, możemy wyłącznie na płaszczyźnie literackiej wyznaczyć główne cykle narracyjne tego tekstu. Otóż składa się nań materiał przyjęty i zdefiniowany jako „historia wstąpienia Dawida na tron” (1 Sm 16–2 Sm 6) oraz „historia sukcesji Dawida” (2 Sm 7–1 Krl 2). Taki podział pozwala jeszcze lepiej wychwycić niuanse związane z obecnością kobiet w narracji o Dawidzie.

a) Uwazna lektura „historii wstąpienia Dawida na tron” pozwala zauważyć „wszechobecność” odniesień do tematu kobiet. Już na samym początku obecności Dawida na dworze Saula kobiety wychodzą ze śpiewem i tańcem naprzeciw Saula. Co zaskakuje, ich pieśń wychwała przede wszystkim Dawida (1 Sm 18,6-7). Staje się to powodem do zazdrości w sercu syna Kisza. To pierwsze wspomnienie kobiet tworzy swego rodzaju ukrytą inkluzję z opisem znajdującym się w 2 Sm 6,5.12nn, czyli narracją o radosnym wniesieniu Arki Przymierza do Jerozolimy przez Dawida i cały dom Izraela (dodajmy, że wśród ludu znajdują się również kobiety). Drugą inkluzję zauważa Vignolo w epizodzie dotyczącym Mikal, pierwszej żony Dawida³. Pojawia się ona w związku z intrygą, jaką knuje Saul przeciwko Dawidowi (1 Sm 18,20-30). Mikal, wbrew ojcu, ratuje męża, spuszcza go przez okno i oszukując posłańców Saula. Pojawi się ona ponownie na końcu opowiadania,

² Jak zauważa wyżej cytowany Vignolo, jedynym „rywalem” w tej kwestii może być dla Dawida jego syn Salomon, który znany jest z niezliczonej liczby żon i nałożnic, a także patriarcha Jakub razem ze swoimi dwiema żonami Leą i Rachelą i dwiema nałożnicami Bilchą i Zilpą; por. Vignolo, „Non solo harem”, 175. Chociaż w naszej opinii to kobiety, które pojawiają się na drodze Dawida, wywierają większy wpływ na niego samego i jego los.

³ Por. Vignolo, „Non solo harem”, 180.

kiedy wzgardzi Dawidem w swoim sercu, spoglądając na niego przez okno⁴ podczas jego tańca przed Panem. Pomiędzy tymi dwoma jakże różnymi postawami Mikal znajdujemy postać Abigail (1 Sm 25), która jest przykładem kobiety mądrej, pouczającej i hamującej gniew Dawida, a która po śmierci Nabala, swego męża, stanie się żoną Dawida.

Do tych głównych postaci kobiecych, które widzimy w cyklu o „wstępowaniu Dawida na tron”, należy dodać jeszcze inne. Należą do nich Merab, niedoszła żona Dawida (1 Sm 18,17-19) oraz żony Dawida, które zostają wymienione w krótkim *summariusum* w 2 Sm 3,2-5: Achinoam, Maaka, Chaggita, Abitala i Egla. Trzeba jeszcze wspomnieć o dwóch żonach, które są wspomniane anonimowo, a z których to urodzili się Dawidowi synowie w Jerozolimie (2 Sm 5,14-16).

b) W drugiej części historii Dawida, czyli w cyklu o sukcesji tronu, pierwszą występującą kobietą jest Batszeba. Jej historia, czyli można powiedzieć opowiadanie o zdradzie, cudzołóstwie i morderstwie, naświetli już na samym początku charakter relacji Dawida z kobietami. Batszeba jest jedyną żoną, która pojawi się u boku Dawida w tym cyklu. Co ważne, związek pomiędzy Dawidem i Batszebą nie jest owocem miłości czy też nawet politycznej kalkulacji, ale pożądlivości, grzechu i w końcu lęku przed karą za grzech cudzołóstwa. Kolejne kobiety, które poznajemy w dalszej narracji, występują w kontekście grzesznej relacji Dawida z żoną Uriasa. Wypełnienie zapowiedzi proroka Natana o tym, że miecz nie oddali się od jego domu, widzimy w opowiadaniu o Tamar (2 Sm 13), córce króla, i jej bracie Amnonie. Gwałt, którego dokona Amnon na siostrze, jest smutnym początkiem historii, która zakończy się śmiercią Absaloma. W tym kontekście należy wspomnieć dziesięć anonimowych nałożnic Dawida, do których wejdzie Absalom na oczach całego Izraela (2 Sm 16,20-22). Odbiega od tego schematu „mądra kobieta z Tekoa”, którą Joab pošle do Dawida. Co prawda, wpisuje się ona w tragiczną historię domu Dawida, ale wypełnia w niej misję na wskroś pozytywną. To dzięki jej posłannictwu dochodzi do pojednania ojca z synem.

Ostatnimi dwiema kobietami, które pojawiają się w życiu króla Dawida, są anonimowa kobieta z Abel-Bet-Maaka (2 Sm 20,14-22) oraz Abiszag Szunemitka (1 Krl 1,1-4). Pierwsza z nich, mimo że nie spotkała Dawida (przynajmniej tekst o tym nie mówi), może być stawiana na równi z innymi kobietami w jego życiu przede wszystkim ze względu na czyn, którego dokonała. Poprzez wydanie Joabowi Szeby, syna Bikiriego, nie tylko ocaliła miasto, ale uratowała królestwo Dawidowe od podziału i wojny bratobójczej. Ostatnią kobietą, która się pojawia, jest wspomniana już Abiszag. Młoda i piękna dziewczyna, do której Dawid się nie zbliżył, zasłynęła bardziej z roli, jaką odegrała w późniejszych dziejach, a dokładnie w historii wstąpienia Salomona na tron. Prośba Adoniasza, syna Dawida, o rękę Abiszag stała się dla Salomona pretekstem do zabicia swego brata Adoniasza, który pretendował w ten sposób do tronu po swoim ojcu.

⁴ Pojawia się znowu motyw okna. Por. D. Seeman, „The Watcher at the Window: Cultural Poetics of a Biblical Motif”, *Prooftexts* 24 (2004) 1-50.

2. ROLA WYBRANYCH KOBIET W ŻYCIU DAWIDA

Powyższe syntetyczne omówienie pokazuje, iż w historii największego z królów Izraela wiele jest postaci kobiecych. Należy jednak zwrócić uwagę nie na sam fakt wielości kobiet, ale prześledzić, jak ta obecność kształtuje Dawida, a przede wszystkim, jak ważna jest ona dla realizacji planu Bożego wobec tego, który w tajemnicy został wybrany i namaszczony. Właśnie w takim świetle obecność tych wielu kobiet będzie się jawić jako niezbędna dla Bożego planu, a dalej dla historii, którą określamy historią zbawienia.

A) MIKAL⁵

Nie jest ona pierwszą kobietą, która pojawia się w historii Dawida, ale jest pierwszą jego żoną i najbardziej tragiczną spośród wszystkich pozostałych. Wydaje się to niezwykle paradoksalne w świetle tego, czego dokonuje dla Dawida. Pierwsza rzecz, która z pewnością zaskakuje i już na samym początku wiele mówi o Mikal, to fakt, że jest ona jedyną kobietą Starego Testamentu, o której mówi się, że pokochała mężczyznę, o czym narrator wspomina dwukrotnie (1 Sm 18,20.28)⁶. Ta jakże „niespotykana” informacja wpisuje się w cały kontekst sukcesów Dawida, gdzie jest mowa także o tym, że cały Izrael i Juda miłowali Dawida (1 Sm 18,16). Miłość ta stała się zresztą powodem rosnącej niechęci Saula do Dawida. Jak słusznie zauważa Robert Alter, tak jak w przypadku ludu powodem tej miłości są niezwykle sukcesy syna Jessego, tak w przypadku Mikal autor natchniony nie tłumaczy, dlaczego córka Saula pokochała „wroga” własnego ojca⁷. Mikal mogła pokochać Dawida z tych samych powodów, co cały Izrael i Juda, ale równie dobrze z innych. Ta informacja jest niezwykle ciekawa, ponieważ kontrastuje z tym, co czuje sam Dawid (co prawda, brak jakiegokolwiek bezpośredniej informacji o jego

⁵ Podajemy tylko niektóre tytuły, które omawiają postać Mikal: A. Berlin, „Characterization in Biblical Narrative: David's Wives”, *JSOT* 23 (1982) 69-85; D.J.A. Clines – T.C. Eskenazi (red.), *Telling Queen Michal's Story. An Experiment in Comparative Interpretation* (Sheffield 1991); J.Ch. Exum, *Fragmmented Women. Feminist (Sub)versions of Biblical Narratives* (Sheffield 1993); R. Alter, *The Art of Biblical Narrative* (New York 2011) (przede wszystkim rozdział zatytułowany „Characterization and Art of Reticence”); A. Wénin, *Il re, il profeta e la donna. Testi scelti sui primi re d'Israele* (Bologna 2014).

⁶ Adele Berlin na podstawie tej i innych informacji wysuwa ciekawy wniosek. Uważa, że Mikal w całym opowiadaniu przypisane są cechy męskie, a te, które powinny być typowe dla kobiety, widzimy w jej bracie Jonatanie i w przyjaźni z Dawidem (nie chodzi tutaj o kwestie seksualności, lecz o ukazanie dwóch odmiennych typów charakterów). Por. Berlin, „Characterization in Biblical Narrative: David's Wives”, 70-73. Cheryl Exum twierdzi natomiast, że Jonatan nie jest ukazany jako mający cechy typowo kobiece, ale jako podobny Dawidowi, między innymi w odnoszeniu zwycięstw nad wrogiem. Por. Exum, *Fragmmented Women*, 52.

⁷ Por. Alter, *The Art of Biblical Narrative*, 148-149.

uczuciach w stosunku do Mikal) i jednocześnie rodzi pytanie, jak w takich okolicznościach zachowa się Saul. Dla tego ostatniego będzie to okazja, aby ponownie spróbować uśmiercić Dawida, wykorzystując do tego własną córkę (po nieudanej próbie z Merab) i jej uczucie. Jednocześnie Saul podejmuje niebezpieczną grę, gdyż wydając córkę królewską za Dawida, czyni tego ostatniego prawowitym dziedzicem swojego tronu. Jeśli chodzi o Dawida, narrator w przeciwieństwie do opisu Saula, gdzie daje dostęp do jego „myśli” i prawdziwych intencji, zresztą podobnie ma się rzecz z uczuciami Mikal, nie informuje o jego uczuciach i planach, a jedyną informacją, jaką nam podaje, jest jego reakcja na propozycję przedstawioną mu przez sługi Saula. W 1 Sm 18,26aß czytamy za tłumaczeniem BJ: „wydawało mu się dobrym, że może zostać zięciem Saula”. Samo zdanie może mieć dwa znaczenia⁸ i wydaje się, że narrator świadomie wykorzystuje ten fakt⁹. Ponadto narrator daje do zrozumienia, że przedmiotem zadowolenia Dawida nie jest wcale miłość córki króla, czy nawet jego uczucie do niej samej, ale raczej możliwość stania się zięciem Saula, a co za tym idzie – dziedzicem tronu. Zatem Dawid w relacji do Mikal jawi się jako całkowicie „interesowny”. Zresztą sama Mikal jest wyłącznie przedmiotem gry pomiędzy własnym ojcem a tym, którego pokochała.

Jak już wspomnieliśmy wyżej, to, że Mikal pokochała Dawida, nie jest wyłącznie pustym stwierdzeniem, ale znajduje swoje potwierdzenie w czynach. Opowiadanie o ucieczce Dawida przed sługami króla (1 Sm 19,11-17), który pragnie śmierci własnego zięcia, przedstawia drugą córkę Saula jako protagonistkę, natomiast Dawida – jako postać całkowicie bierną i podporządkowaną żonie. Egzegeci zauważyli, że ta sytuacja jest tak ukazana, aby nawiązywała do innych opowiadań starotestamentalnych¹⁰. Cała scena z pewnością jawi się trochę jako „komiczna”. Jest to widoczne zwłaszcza w opisie sług Saula niosących łóżko, a w nim kukłę przykrytą płaszczem. W opowiadaniu uderza odwaga Mikal, która staje jednoznacznie po stronie męża, przeciwstawiając się nie tyle własnemu ojcu, ile mo-

⁸ W tekście oryginalnym (וַיֵּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי דָוִד לְהִתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ) można wyróżnić dwa człony, a mianowicie (1) zdanie główne: „ta rzecz spodobała się w oczach Dawida” oraz (2) zdanie bezokolicznikowe: „stać się zięciem króla”. Zdanie bezokolicznikowe może pełnić dwie funkcje: a) wskazuje na to, że Dawidowi wydaje się słuszny uczciwy warunek, który stawia Saul, czyli zdobycie sto napletków Filistynów po to, aby zostać zięciem króla; b) wskazuje, że sam fakt bycia zięciem Saula spodobał się Dawidowi. Taką interpretację wybiera między innymi E. Dhorme, *Les livres de Samuel* (Paris 1910) 165. Dwuznaczność tego zdania wskazuje, że Dawidowi podobają się dwie rzeczy, zarówno fakt bycia zięciem, jak również warunek, który musi spełnić, aby nim zostać; por. Wénin, *Il re, il profeta e la donna*, 85.

⁹ Według Altera narrator celowo pozostawia otwartą kwestię uczuć czy też intencji Dawida, aby w ten sposób pokazać albo nawet specjalnie zasugerować wielość intencji; por. Alter, *The Art of Biblical Narrative*, 149. Wydaje się jednak, że pomimo tej „dwuznaczności” można wskazać prawdziwą intencję Dawida, co zresztą potwierdzą późniejsze wydarzenia związane z Mikal.

¹⁰ Spuszczenie Dawida przez okno nawiązuje do Rachab i pomocy, której udziela dwóm szpiegom Jozuego (Joz 2,1-16). Posążek, czyli *terafim*, który umieszcza pod poduszką, odsyła do postaci Racheli (Rdz 31,17-35). Por. B. Costacurta, *Con la cetra e con la fionda. L'ascesa di Davide verso il trono* (Bologna 2010) 111-113.

narsze. Do końca zachowuje ona zimną krew, kłamiąc, że to Dawid, grożąc jej śmiercią, wymusił ucieczkę.

Aby dobrze zrozumieć rolę Mikal w życiu Dawida, trzeba spojrzeć na przedostatnie opowiadanie, w którym pojawia się jej postać. Chodzi już o czas, kiedy po śmierci Saula i Jonatana Dawid pewnie zmierza do objęcia tronu, który został mu dany przez samego Boga (1 Sm 16,1-13). Prowadząc pertraktacje z Isz-Baalem, którym pośredniczy Abner, generał Saula, Dawid po długim czasie „przypomina” sobie o swojej pierwszej żonie Mikal¹¹ i domaga się, aby do niego powróciła. W krótkim tekście opisującym to wydarzenie (2 Sm 3,12-16) znamienne są dwie rzeczy. Po pierwsze, w kontekście tego wydarzenia chodzi o przejście władzy nad Izraelem. Dawid w rozmowie z Abnerem mówi: „nie zobaczysz mojego oblicza, jeżeli nie sprowadzisz Mikal córki Saula” (2 Sm 3,13). To, że Dawid mówi wprost o córce Saula, a nie o swojej żonie, daje jasno do zrozumienia, że jest ona dla niego legalną podstawą dla przejścia tronu po nieżyjącym królu¹². Drugim wydarzeniem, które to potwierdza, ale również pośrednio ukazuje uczucia Dawida wobec Mikal, jest opis jej przekazania. Narrator, co może się wydawać dziwne, poświęca sporo miejsca na przedstawienie Paltiel (nazywanego cały czas mężem Mikal, por. 2 Sm 3,16), który podąża za córką Saula aż do Bachurim, płacząc. Kontrast pomiędzy postawami tych dwóch mężczyzn najlepiej ukazuje, co każdy z nich widział w kobiecie, która stała lub też będzie stała u jego boku¹³. Paltiel uosabia te wszystkie cechy, które powinien mieć mężczyzna kochany przez kobietę. Jest to tym bardziej uderzające, że Mikal pokochała Dawida, a nie Paltiel. Oczywiście, nie jest wykluczone, że z upływem czasu pokochała swego nowego męża.

Spróbujmy odpowiedzieć teraz na pytanie: co takiego uczyniła Mikal w życiu Dawida? Jak jej postać wpisała się w historię nie tylko jego samego, ale całego Izraela? Nasuwają się dwie główne konkluzje. Będąc swoistą *femme fatale*, bo tak chyba można powiedzieć o kobiecie, której miłość nie została odwzajemniona, jest tą, która jako pierwsza ocala Dawidowi życie. W imię małżeńskiej miłości i wierności przeciwstawia się królowi, swemu ojcu, ratując tego, który już jest pomazańcem Bożym. Można powiedzieć, że jesteśmy na poziomie jakiejś szczególnej „troski” o tego, którego Bóg wskazał prorokowi Samuelowi jako następcę Saula. W drugim wymiarze, czysto ziemskim i „politycznym”, Mikal jest kartą przetargową dla samego Dawida w drodze do tego, co już należy do niego z nadania samego Boga.

¹¹ Po tym, jak Dawid uciekł, „Saul oddał Mikal, swoją córkę, a żonę Dawida, Paltiemu, synowi Lajisza, pochodzącemu z Gallim” (1 Sm 25,44).

¹² Zafrira Ben-Barak pisze wprost, że jedynym celem, dla którego Dawid domaga się zwrotu Mikal, jest przejście całkowitej kontroli nad Izraelem. Por. Z. Ben-Barak, „The Legal Background to the Restoration of Michal to David”, *Telling Queen Michal's Story. An Experiment in Comparative Interpretation* (red. D.J.A. Clines – T.C. Eskenazi) (Sheffield 1991) 75.

¹³ Autorzy biblijni właśnie w taki, a nie inny sposób przedstawiają swoje postacie – ukazują ich emocje i odczucia, porównując je z innymi i ukazując kontrast, do odczytania którego czytelnik jest zaproszony; por. Alter, *The Art of Biblical Narrative*, 143nn.

B) ABIGAIL

„Ludzie stają się tymi, kim są, poprzez relacje z innymi” – tak stwierdził Ellen van Wolde, pisząc o Dawidzie i Abigail¹⁴. Z pewnością Abigail najmocniej przyczyniła się do zmiany Dawida.

Kontekstem spotkania z Abigail jest pobyt syna Jessego na pustyni Paran, gdzie ukrywa się przed Saulem i gdzie podejmuje się ochrony trzody Nabala. Kiedy przychodzi czas strzyżenia owiec, Dawid wysyła swoje sługi, licząc na wdzięczność Nabala za wyświadczoną mu posługę. Bogaty właściciel nie tylko nie myśli się odwdziżyć, ale – co gorsze – obraża Dawida, który postanawia odpowiedzieć na zniewagę śmiercią niewdzięcznika. W tym momencie na scenie pojawia się Abigail, określana przez narratora jako kobieta piękna i mądra. Pierwszą myślą, która zapewne nasuwa się odnośnie do działania Abigail jest ta, że oto wierna żona staje w obronie nieroztropnego męża w celu ocalenia jego życia, a tym samym życia swojego i całego domu. Tyle że uważna lektura pozwala odnotować, że postawa Abigail wybiega dużo dalej i staje się niezwykle lekcją dla pomazańca Bożego, przygotowując go do posługi, do której został już przeznaczony przez Boga.

Jaką zatem lekcję Abigail daje Dawidowi? Słowa skierowane do Betlejemity są lekcją ufności w opatrność Boga Jahwe. Wsłuchując się w jej wypowiedź, widzimy, że nie tyle ona sama jest przekonana, ile stara się przekonać Dawida, że ten ostatni zawsze może liczyć na pomoc Boga. Abigail poucza, że kiedykolwiek powstaliby wrogowie przeciw Dawidowi, sam Bóg będzie ich pogromcą, a zatem nie trzeba przelewać krwi w obecnej sytuacji¹⁵. Czytamy: „Z pewnością Pan zbuduje panu mojemu dom, który będzie trwały, gdyż pan mój toczy boje Pańskie. Dlatego nie spotka cię nieszczęście przez całe życie. Jeśli natomiast ktoś powstanie, aby cię przesładować i czyhać na twe życie, niech dusza pana mojego będzie dobrze zamknięta w woreczku życia u Pana, Boga twojego, życie zaś wrogów niech wyrzuci przy pomocy wydrążenia procy” (1 Sm 25,28b-29). Komentując słowa Abigail, Sophie Ramond ocenia je jako zaproszenie do wyboru między drogą sprawiedliwości a drogą niegodziwości. Dzięki temu jawią się one jako lekcja mądrości¹⁶. To, że przekonanie żony Nabala okazało się słuszne, zostało szybko zweryfikowane poprzez śmierć Kalebity. Narrator stwierdza lakonicznie: „Pan poraził Nabala, tak że umarł” (1 Sm 25,38). Przed Dawidem, który zdecydował się wybrać drogę zemsty, Abigail przedstawia inną drogę, tę, której daleka jest przemoc, a bliska decyzja pozostawienia sprawiedliwości samemu Bogu.

Interwencja Abigail ma również głębszy i dalekosiężny wymiar, mający duży wpływ na Dawida, w szczególności na jego ponowne spotkanie z Saulem i całą jego

¹⁴ Por. E. van Wolde, „A Leader Led by a Lady. David and Abigail in I Samuel 25”, ZAW 114 (2002) 355.

¹⁵ Por. van Wolde, „A Leader Led by a Lady”, 364.

¹⁶ Por. S. Ramond, *Leçon de non-violence pour David. Une analyse narrative et littéraire de 1 Samuel 24–26* (Paris 2007) 96.

przyszłość. E. van Wolde słusznie zauważa w tym tekście drugi poziom, w którym odnajduje odniesienie do Saula, Boga, Dawida i Samuela. Chodzi o odniesienie do szerszego kontekstu, a dokładnie do sytuacji Dawida, czyli do jego ucieczki przed królem i bycie wybrańcem Boga. E. Van Wolde widzi takie odniesienie w użyciu specyficznego słownictwa oraz przyimka ן¹⁷. Rodzi się pytanie, czy Abigail, spotykając swojego przyszłego męża, ma na myśli ten drugi poziom? Wydaje się, że nie. Jednak wydarzenia, których Dawid jest świadkiem, nie są bez znaczenia dla niego samego: są dlań lekcją na przyszłość. Mamy tutaj do czynienia z wymiarem tekstu, którego czytelnik jest świadomy, a do którego Dawid będzie dochodził dopiero w konfrontacji z konkretnymi sytuacjami. Właśnie wówczas syn Jessego będzie sobie uświadamiał ważność spotkania z Abigail i z tego spotkania będzie wyciągał konkretne wnioski. Takim wydarzeniem jest drugie spotkanie z Saulem i ponowna okazja do zabicia go (1 Sm 26). Właśnie pamięć o śmierci Nabala będzie dla Dawida źródłem przekonania, że śmierć Saula nie ma przyjść z jego ręki, ale jak pisze Ramond, ma być „dziełem sprawiedliwości Bożej”¹⁸. Wspomnienie tego konkretnego wydarzenia dotyczącego Nabala, a przede wszystkim samej Abigail, sprawiło, że Dawid stanowczo nie chce podnieść ręki na Saula, zostawiając wszystko w rękach Boga i Jemu powierzając wymierzenie sprawiedliwości w relacji między dwoma pomazańcami.

Powtórzmy raz jeszcze, że spotkanie Dawida z Abigail ma wpływ na całe życie przyszłego króla. Chodzi tutaj przede wszystkim o słowa padające w 1 Sm 25,30, gdzie mowa jest o tym, że Pan ustanowił Dawida „władcą Izraela”. Pojawia się tutaj termin נגיד, który nasze tłumaczenia oddają jako „władca”. Warto nadmienić, że Abigail jest pierwszą, która wypowiada te słowa i przypisuje ten tytuł Dawidowi. W Księgach Samuela termin ten występuje siedem razy. Pierwszy raz używa go prorok Samuel w odniesieniu do Saula, trzeci raz odnosi go już do następcy Saula, ponieważ Bóg podjął już decyzję, że królestwo zostanie zabrane Saulowi (1 Sm 13,14). Jednak dopiero od Abigail Dawid usłyszy, że Pan Bóg ustanowił go נגיד – „władcą”. Kim zatem jest albo kim powinien być ten, kogo nazywamy נגיד? Powyższy termin nie oznacza konkretnej funkcji królewskiej. Nie znaczy to, że jest on przeciwieństwem rzeczownika מלך – „król”. Opisuje on funkcję, która przeznaczona jest dla kogoś, kto zostaje wybrany z ludu i przeznaczony do tego, aby stał przed ludem i samym Bogiem. Opisuje osobę, która ma specjalną relację z ludem i Bogiem¹⁹, a zatem jest pośrednikiem. Słowa czy też zapowiedź Abigail pokazują jednocześnie, na czym ma polegać to pośrednictwo. Dawid, słysząc od niej, że

¹⁷ Chodzi o użycie tego przyimka razem z imieniem własnym נבל (1 Sm 25,28b) a także zastosowanie liczby mnogiej rzeczownika „wrogowie” (1 Sm 25,29) oraz rzeczownika אדם, który nie jest poprzedzony rodzajnikiem, a zatem mógłby się odnosić zarówno do Nabala, jak i do Saula. Za odniesieniem do Saula przemawia obecność czasownika הָרַךְ, który w narracji odnosi się przede wszystkim do Saula i jego prześladowania Dawida. Por. van Wolde, „A Leader Led by a Lady”, 365-366.

¹⁸ Ramond, *Leçon de non-violence pour David*, 101.

¹⁹ Por. van Wolde, „A Leader Led by a Lady”, 372.

został wybrany przez Boga, zdaje sobie sprawę, że nie można iść za pragnieniem zemsty czy nawet ludzkiej sprawiedliwości, ale jako ktoś, kto ma stać pomiędzy Bogiem a ludem, musi umieć wsłuchiwać się w głos tych dwóch stron.

Próbując podsumować wpływ, jaki wywarła Abigail na Dawida, warto przede wszystkim przytoczyć słowa samego Dawida, który tak zwrócił się do niej: „Niech będzie błogosławiony twój rozsądek, błogosławiona bądź ty i za to, żeś powstrzymała mnie dzisiaj od rozlewu krwi, i że nie wymierzyłem sobie sprawiedliwości na własną rękę” (1 Sm 25,33). Sam syn Jessego zauważa, że Bóg Izraela wysłał Abigail na spotkanie z nim (1 Sm 25,32). Wydaje się zatem zasadnym stwierdzenie, że to Bóg posłużył się Abigail, aby przemieniać Dawida i przygotowywać go do misji, którą mu powierzył.

C) BATSZEBA

Z pewnością w świadomości czytelników Biblii Batszeba jest tą kobietą, która najbardziej kojarzy się z Dawidem. Co ciekawe, w historii Dawida mamy tylko dwa wydarzenia, w których się pojawia. Trzeba zauważyć, że jej rola w każdym z tych dwóch epizodów jest raczej „drugoplanowa”. Widać to najwyraźniej w pierwszym wydarzeniu (2 Sm 11). Próbując odpowiedzieć na pytanie, jaką rolę odegrała Batszeba w życiu Dawida, w pierwszej kolejności należy podkreślić, że jest ona ofiarą jego pożądlivosti. Dawid nie potrafił opanować własnej żądz i wezwał do swego pałacu kobietę, o której doskonale wiedział, że jest zamężna. Uczynił to, aby mieć z nią grzeszną relację²⁰. Co ciekawe, kiedy prorok Natan wypomina Dawidowi jego winę, a zatem morderstwo i cudzołóstwo, właśnie grzech cudzołóstwa stawia jako centralny zarzut²¹. Okoliczność, w jakiej pojawia się Batszeba w życiu Dawida, jest chyba najbardziej dramatyczną, szczególnie, jeśli porównujemy je z tymi, w jakich pojawiały się inne kobiety. To oczywiste, że Batszeba jest ofiarą. Należy tutaj także wspomnieć nie tylko grzech cudzołóstwa, ale również postawę jej uczciwego męża, który zostaje zamordowany, oraz śmierć dziecka, które przychodzi na świat.

Jest to niezwykle tragiczne i smutne wydarzenie, jednak nawet ono może odgrywać szczególną rolę w historii zbawienia i, co ważne, może się w nim realizować niezwykły plan Boga. Aby zrozumieć szczególne miejsce Batszeby w tej właśnie historii, należy spojrzeć na obietnicę, jaką za pośrednictwem proroka Natana Bóg składa Dawidowi. W 2 Sm 7,12-13 czytamy: „Kiedy wypełnią się twoje dni

²⁰ To, że Dawid miał z Batszebą grzeszną relację, jest przez narratora podkreślone w dwojaki sposób. W tekście użyto czasownika כָּבַשׁ, który w połączeniu z przyimkiem אֶת wskazuje na relację cielesną kobiety i mężczyzny (por. Rdz 19,32.35; 30,15; 39,12.14), jak również – i przede wszystkim – narrator mówi, że po spotkaniu z Dawidem Batszeba poczęła dziecko, co stanie się dla króla powodem do „zmartwienia”.

²¹ Por. J.-M. Carrière, „Le péché de David (2 S 12 – Ps 51)”, *Mémoires d'Écriture. Hommage à Pierre Gibert s.j. offert par la Faculté de Théologie de Lyon* (red. Ph. Abadie) (LR 25; Bruxelles 2006) 296-300.

i spocznie obok swych przodków, wtedy wzbudzę po tobie potomka twojego, który wyjdzie z twoich wnętrzności i utwierdzą jego królestwo. On zbuduje dom imieniu memu, a Ja utwierdzą tron jego królestwa na wieki”. Zatem od tego momentu rodzi się w czytelniku pytanie, w którym z synów Dawida wypełnią się słowa Bożej zapowiedzi. Pojawienie się Batszeby w życiu Dawida wiąże się z obietnicą Boga, ale sposób, w jaki Bóg będzie działał, będzie niezwykle dramatyczny. Grzech Dawida sprowadzi na jego dom śmierć. Morderstwo Uriasza da początek temu, co prorok Natan przepowie po raz drugi: „Dlatego miecz nie oddali się od domu twojego na wieki” (2 Sm 12,10a). Miecz, o którym mówi prorok, będzie dotykał przede wszystkim potomków Dawida, a zatem tych, którzy potencjalnie mają wypełnić obietnicę daną królowi. Pierwszym synem, który umrze, będzie dziecko urodzone z Batszeby. Po tym wydarzeniu Dawid okaże współczucie Batszebie, swojej żonie. Ponownie zbliży się do niej i na świat przyjdzie syn, któremu nada imię Salomon. Jak powie narrator: „A Pan umiłował go i za pośrednictwem Natana nazwał go Jedidiasz – ze względu na Pana” (2 Sm 12,24b-25). Rodzi się pytanie, czy na tronie Dawida zasiądzie właśnie Salomon, którego Bóg umiłował? Z ludzkiego punktu widzenia lepszymi kandydatami będą Absalom oraz przede wszystkim Adoniasz. Trzeba będzie jednak poczekać, aż Dawid dojdzie do schyłku swoich dni, aby otrzymać odpowiedź. Bóg udzieli jej przez Batszebę i przy jej pomocy ten, którego Bóg wybrał na następcę Dawida, zasiądzie na tronie.

Wybrańcem tym jest Salomon, chociaż sam tekst, który opisuje okoliczności przekazania władzy przez Dawida, może budzić wiele wątpliwości. Chodzi przede wszystkim o obietnicę, którą Dawid miał dać Batszebie i na którą się ona powołuje (1 Krl 1,16). Obietnica ta nie jest wspomniana w żadnym innym miejscu. Inną trudnością jest zachowanie Natana, którego można postrzegać jako intryganta. Także postawa Adoniasza budzi wątpliwości. Jeśli chodzi o obietnicę, istotnie nie ma o niej mowy w żadnym innym miejscu i, jak pisze Gunn, zachowanie Natana i mowa o tejże obietnicy wzbudza słuszne wątpliwości w jej prawdziwość²². Z drugiej strony Zalevsky stara się wskazać, że nie ma w tekście żadnych dowodów na to, aby Dawid miał być oszukany przez Batszebę i Natana²³. A zatem, czy obietnica, o której mowa, jest prawdziwa czy też fałszywa? Fokkelman twierdzi, że można przedstawić argumenty zarówno za, jak i przeciw²⁴.

Adoniasz z pewnością nie ukrywa swoich ambicji. Jego postawa przypomina zachowanie Absaloma, kiedy ten starał się odebrać władzę własnemu ojcu. Podobieństwo to sugeruje, że wybrańcem Bożym nie jest Adoniasz. Jest on raczej tym, który pragnie tę władzę bezprawnie przywłaszczyć²⁵.

²² Por. D.M. Gunn, *The Story of King David. Genre and Interpretation* (Sheffield 1978) 105-106.

²³ Por. Recenzję tekstu Zalevskiego, którą podaje M.A. Zippor, „Zalevsky’s Solomon’s Ascension to the Throne”, *JQR* 73 (1983) 397-399.

²⁴ Por. J.P. Fokkelman, *King David (II Sam 9-20 & I Kings 1-2)* (Assen 1981) 354.

²⁵ Jak już powiedzieliśmy, autor, opisując sposób zachowania się Adoniasza, a przede wszystkim sposób, w jaki stara się skłonić serce Izraela do siebie, nawiązuje do postawy Absaloma. Chodzi

W tej sytuacji, w której Boży plan wydaje się zagrożony, szczególną rolę odegra nie kto inny, jak Batszeba. Co prawda prorok Natan pierwszy zorientuje się w realiach i sam poinstruuje matkę Salomona, ale to ta ostatnia będzie musiała doprowadzić do realizacji Bożego planu. Andre Wénin, analizując rozmowę Batszeby z Dawidem i porównując go z tym, co przygotował Natan, słusznie zauważa, że Batszeba nie tylko „rozwija” te same słowa, ale również daje przykład rzadko spotykanej „pięknej retoryki”²⁶. W tym krótkim, ale jakże ważnym spotkaniu, Batszeba sprawia, że Dawid czuje się winny, upokorzony i w końcu zły na Adoniasza. Wszystko to w celu rozbudzenia w Dawidzie chęci zaspokojenia pragnienia ludu oraz dania wyrazu współczuciu wobec tej, którą pokochał, i tego, wobec którego uroczyście zobowiązał się przysięgą przed samym Bogiem²⁷. Batszeba jest zatem nie tylko matką, która walczy o życie własne i swojego syna, ale także tą, która pragnie, aby na tronie Dawida zasiadł wybraniec Boży i aby plan zbawienia był realizowany. Jest ona zatem prawdziwie, jak mówi jej imię, „בה שבע – córką przymierza”. Jest to również przymierze, które zawarł Bóg z jej synem, Salomonem, umiłowanym przez Niego od dnia narodzin.

Batszeba spośród wszystkich kobiet Dawida wydaje się najbardziej tragiczną postacią, przynajmniej jeśli chodzi o jej pojawienie się w życiu króla. Z drugiej strony jest tą, która najbardziej wpisała się w historię zbawienia całego narodu wybranego, gdyż to właśnie z niej narodził się następca Dawida. Słusznie można powiedzieć, że stało się to możliwe również dzięki jej interwencji i determinacji.

D) KOBIETA Z TEKOA

W przeciwieństwie do trzech poprzednich, kobieta z Tekoa nie była żoną Dawida ani nawet nie była związana w jakiś szczególny sposób z nim samym. Niemniej odegrała ważną rolę w życiu króla, szczególnie w kwestii pojednania między ojcem a synem. Może się wydawać, że jest ona również tylko „mądrą kobietą” (2 Sm 14,2), której potrzebował Joab dla wcielenia w życie swego planu. Tak zapewne jest w zamyśle tego ostatniego, szczególnie kiedy narrator informuje nas, że została ona dokładnie pouczona, jak ma się zachować i co ma mówić. Ale rola tej kobiety nie ogranicza się tylko do biernego odtworzenia słów, którymi została pouczona. Staje się to widoczne, kiedy spojrzymy na jej interwencję u króla i sprawę, którą mu przedłożyła²⁸.

o dwa epizody: związany z zabiciem Amnona (2 Sm 13,23-37) oraz z próbą przejęcia władzy (2 Sm 15,1-12). Przez to porównanie autor buduje negatywną ocenę postępowania Adoniasza.

²⁶ Por. Wénin, *Il re, il profeta e la donna*, 102-103.

²⁷ Analizę słów Batszeby, za pomocą których udaje się jej wzbudzić te wszystkie uczucia, przedstawia wyżej wspomniany Wénin, *Il re, il profeta e la donna*, 98-103.

²⁸ Według Camp kobieta z Tekoa interweniuje w sytuacji typowej dla proroka i używa również języka typowego dla proroków, a zatem pełni ona funkcję podobną do tej, jaką pełnili prorocy

Oczywiste jest, że historia opowiedziana i przedstawiona Dawidowi została wymyślona. Wynika to ze słów Joaba, który mówi: „Proszę cię, udaj, że jesteś w żałobie” (2 Sm 14,2a). Jednak, jak zauważa Alonso-Schökel, w tej historii niezwykle uderzająca jest prawdziwość czy też realizm tego, co kobieta przedstawia królowi²⁹. Ponadto należy podkreślić sposób, w jaki została ona przedstawiona. Prezentacja była tak wiarygodna, że ten, który miał wydać osąd, do końca nie zorientował się, że przyszło mu oceniać historię całkowicie nieprawdziwą (o ile nie weźmiemy pod uwagę faktu, że chodzi o Dawida i Absaloma i że w gruncie rzeczy ocenia siebie samego).

Najważniejszy jest jednak cel tego działania i przede wszystkim jego owoce. Można powiedzieć, że kobieta z Tekoa w pewnym sensie przypomina znaną nam już Abigail, która zabiega o ocalenie własnego domu, a w konsekwencji staje się „nauczycielką” Dawida. Tyle że kobieta z Tekoa zabiega o coś więcej, bo o ocalenie domu samego króla, a dokładnie – jego relacji z własnym synem Absalomem. Dokonuje tego przedstawiając historię, co prawda zmyśloną, ale ciekawą i intrygującą z prawnego punktu widzenia i przede wszystkim wzbudzającą w Dawidzie prawdziwe współczucie, które przeważa nad suchą normą prawną. Sprawa, która jest przedstawiona, zawiera w sobie dwie różne normy prawne, które wzajemnie się wykluczają. Jest to opowiadanie o wdowie, która traci syna, ponieważ zostaje zabity przez własnego brata. Rodzina zmarłego domaga się, aby bratobójca również poniósł śmierć. Kobieta słusznie nie zgadza się na taką sprawiedliwość, gdyż w ten sposób zginie także ostatni potomek nieżyjącego już męża, a co za tym idzie, nie zostawi po sobie następcy. Z jednej strony przywołana jest zasada pomsty za śmierć, a z drugiej – prawo lewiratu. W świetle tego drugiego prawa, kiedy członek rodziny umiera, jego brat ma obowiązek wzbudzić mu potomka, czyli zachować imię rodziny. Taka historia lub podobna z pewnością mogła być przedłożona królowi czy to przez proroka (tak przecież uczynił Natan), czy przez kogoś zupełnie innego. Wydaje się jednak, że tylko rola kobiety i jej utożsamienie się z matką, która straciła jednego syna i może stracić również drugiego, mogły wzbudzić w Dawidzie prawdziwe i głębokie współczucie, które stanie ponad normą prawną.

Próbując zatem dać odpowiedź na pytanie o wpływ kobiety z Tekoa na Dawida, można powiedzieć, że potrafiła w nim rozbudzić na nowo głębokie uczucia miłości rodzicielskiej, dokładnie te same, które w taki „przebiegły” sposób przejawiała fikcyjna matka dwóch fikcyjnych synów. W tej konkretnej sytuacji potrzeba było postaci kobiecej, bo tylko taka mogła uzdrowić relacje rodzicielskie. Udało się jej to do tego stopnia, że kiedy Dawid dowiedział się o tragicznej śmierci Absalo-

i cieszy się podobnym autorytetem. Z tego wszystkiego, kontynuuje Camp, można wysunąć tezę, że mamy tutaj do czynienia ze swego rodzaju „instytucją” czy też szczególną rolą, jaką odgrywały kobiety w Izraelu; por. C.V. Camp, „The Wise Woman of 2 Samuel: A Role Model for Woman in Early Israel”, *CBQ* 43 (1981) 14-29.

²⁹ Por. L. Alonso-Schökel, „David y la mujer de Tecua: 2 Sam 14 como modelo hermenéutico”, *Bib* 57 (1976) 193.

ma, wołał z rozpaczy: „Synu mój, Absalomie! Absalomie, synu mój, mój synu! Kto by dał, bym ja umarł zamiast ciebie?” (2 Sm 19,1b).

3. ZAKOŃCZENIE

Jakim królem byłby Dawid, gdyby nie kobiety, które spotkał? Czy zostałby królem? Z pewnością na tak postawione pytania nie ma odpowiedzi i pewnie wątpliwa jest ich zasadność. Oczywiście jest jednak, że to właśnie dzięki spotkanym kobietom Dawid się zmieniał. W artykule przedstawione zostały cztery najważniejsze kobiety w jego życiu: Mikal, która go pokochała i ocaliła mu życie, ryzykując przy tym własne; Abigail, która dała mu lekcję, jak powinien postępować prawdziwy władca i że ostatecznie sprawiedliwość należy do Boga; Batszeba – ta najbardziej zhańbiona kobieta, która wydała na świat potomka umiłowanego przez Boga; w końcu kobieta z Tekoa, która sprawiła, że ojciec pojednał się z synem. Historia Dawida, a przede wszystkim historia zbawienia, to również historia kobiet, którymi często Ten, który jest Autorem tejże historii, musiał się posłużyć, aby doprowadzić do jej wypełnienia.

